



מהר"ל על התורה עש"ק פ' לך לך, תשפ"ד

1. במה אדע: הזכות שבקרבנות שמכחה יורשים את הארץ לנצח

פ' לך לך (בראשית פרק ט"ו)

(ז) ויאמר אליו אני יקוק אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה: (ח) ויאמר אדני יקוק במה אדע כי אירשנה: (ט) ויאמר אליו קחה לי עגלה משלשת ועז משלשת ואיל משלש ותר וגזל:

רש"י (שם, פסוק ו') – והאמין זה!... על ירושת הארץ שאל לו אות ואמר לו צמה אדע: ויחשבה לו נדקה... דבר אחר צמה אדע, לא שאל לו אות אלא אמר לפניו הודיעני בחיזה זכות יתקיימו זה, אמר לו הקדוש ברוך הוא זכות הקרבנות:

גור אריה (שם, אות ט')

באיזה זכות יתקיימו בה. ואם תאמר למה בזכות הקרבנות, והלא "לא על דבר זבח ועולה צוותי אבותיכם" (ראה ירמיה ז, כב), ויש לומר כי ראה אברהם את הכנעניים גולים ממנה, אמר "אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" (קהלת ז, כ), ושמא ישראל יהיו גם כן גולים ממנה בשביל חטא, אמר הקדוש ברוך הוא בזכות הקרבנות, שהם כפרת ישראל על חטאתיהם - יתקיימו. ואף על גב דהרבה חטאים יש שאין להם כפרה בקרבן, לא היה ירא אברהם אלא מעבירות שוגגים ועבירות קלות, מפני "כי אדם אין צדיק בארץ", אבל בעבירות זדונות - דין הוא שיגלם אם יחטא, לכך אמר עבירות שוגגים יש להם כפרה. אי נמי כיון שהקב"ה מכפר לישראל, אם כן רוצה בכפרתן של ישראל, ומכפר להם גם כן בכפרות אחרות; יום הכפורים, ותשובה, ותפילה. ועיין בפרק בני העיר במגילה. ואין כאן מקום להאריך, ובספר גבורות ה' (פרק ח) התבאר באריכות:

גבורות ה' פרק ח

ויש לך לדעת כי הארץ אשר נתן הקדוש ברוך הוא לאברהם היא ארץ קדושה נבדלת מכל האדמה, ולפיכך כאשר הבטיח הקדוש ברוך הוא על הנתנה רצה לדעת באיזה זכות יירשו הארץ הזאת הקדושה. ולפיכך השיב לו מזה הצד יירשו הארץ בזכות הכפרות, כאשר תדע סוד הכפרות אשר נתן הקדוש ברוך הוא לישראל מורה על שישראל קדושים בעצמם נבדלים מן הפחיתות, ואל"כ כאשר הוסיפו על הפחיתות לא היה אפשר בהם כפרה, עכשיו שהם בעצמם נבדלים מכל הפחיתות, ראוי להם הכפרה שהחטא אין מתייחס להם ועיקר עצמם בלא חטא לכך ראויים אל הכפרה... וכמו שהארץ הקדושה מצד קדושתה אינה סובלת החטא כמו שאמר (ויקרא י"ח) ולא תקיא הארץ אתכם כשתטמאו ח"ו הארץ, כך ישראל מצד קדושתם אינם מסוגלים אל החטאים. ולפיכך הארץ מתייחס לישראל בענין זה כי הארץ קדושה במעלתה הנבדלת מן הפחיתות ומן התיעוב וכן ישראל.

1. בחירת אברהם אבינו ובחירת ישראל: בחירה כללית ולא פרטית

רמב"ן, פ' לך לך (יב:ב)

והנה זאת הפרשה לא בארה כל הענין, כי מה טעם שיאמר לו הקדוש ברוך הוא עזוב ארצך ואיטיבה עמך טובה שלא היתה כמוהו בעולם, מבלי שיקדים שהיה אברהם עובד אלהים או צדיק תמים... אבל התורה לא תרצה להאריך בדעות עובדי עבודה זרה ולפרש הענין שהיה בינו ובין הכשדים באמונה...

מהר"ל, דרשת שבת הגדול (מה' מכון ירושלים, עמ' קפ"ח – קפ"ט)

וכבר פרשנו קושיא זאת בכמה מקומות... להודיע כי השם ית' בחר באברהם ובזרעו מצד עצמו, ולא בחר השם ית' באברהם וזרעו אחריו מצד המעשים שגרמו, כי אם המעשים היו גורמים, אם היה זרעו חס ושלוש משנים מעשיהם מטוב לרע, כבר בטלה הבחירה הזאת... וכאשר אין מעשים, בטלה הבחירה גם כן. ודבר זה אינו, כי הבחירה באברהם ובזרעו היה מצד עצם אברהם ובזרעו, מבלי מעשה, ודבר זה קיים לעולם מבלי שינוי כלל, כי דבר שבעצם אין לו שינוי.

מהר"ל על התורה

עש"ק פ' לך לך, תשפ"ד

מאמרי פחד יצחק, סוכות (מאמר ע"ה)

... שאל השואל – הלא מפסוק מפורש בני"ך יוצא לנו שבחירתו של אברהם היתה תלויה במעלתו, שנאמר: "אשר בחרת באברם והוצאתו מאור כשדים... ומצאת את לבבו נאמן לפניך... וכרות עמו הברית לתת את ארץ הכנעני וכו'" (נחמ" ט: ז-ח), הרי לנו שכריתות הברית באה על יסוד "לבבו נאמן"... התשובה לשאלה זו... **והלשון "מצאת לבבו נאמן לפניך" אינה מתיחסת לפעולותיו של אברהם, ולא למעשי צדקותיו, אלא ליסודי נפשו הקודמים לפעולות בשטח של ציווים ובחירה... ויסודי הנפש של אברהם הם שמצאו חן בעיני הקב"ה; יש כאן מי שראוי לכרות עמו ברית...**

ספר נצח ישראל פרק יא

אבל לפי הדברים אשר אמרנו לך לא יקשה כלל, כי אצל נח לא היה רק בחירה פרטי, והבחירה הפרטית הוא לפי מה שהוא, והכל הוא לפי מעשה צדקות שלו. אבל באברהם לא היה בחירה פרטית, רק באומה הישראלית, שהם זרעו. שהרי כתיב באותה בחירה (בראשית יב, ב) "ואעשה אותך לגוי גדול", וזה בחירה כללית, ובחירה כמו זאת אין תולה במעשה כלל, ולא בחטא, **כי המעשה הוא לפרט**... אבל עיקר הבחירה שבחר השם יתברך באברהם לא היה בחירה פרטית, רק שבחר בו ובזרעו אחריו בחירה כללית... **שהבחירה הפרטית הוא לפי המקבל, ואם נשתנה המקבל - ישתנה הדבר**. ולכך יתורץ השאלה, שלא הזכיר הכתוב צדקת אברהם קודם שנגלה עליו השכינה... שאם כך היה משמע שלכך נגלה עליו הקדוש ברוך הוא ואמר לו "לך לך מארצך" בשביל זכותו שהזכיר, ואם כן היה זאת האהבה תלויה בדבר, **וכל אהבה התלויה בדבר - בטל דבר בטל האהבה** (אבות פ"ה מט"ז) ... כי הבחירה הזאת לא תליא בזכות כלל, ולכך אי אפשר שיהיה דבר זה בטל... **ולפיכך כתיב "והייתי לכם לאלקים" קודם, ואחר כך "והמה יהיו לי לעם"**, כלומר מה שהשם יתברך בחר בישראל הוא קודם, ואף כי ישראל אינם מקבלים אלקותו... אבל באומות כתיב קודם "להיות לי לעם", שכאשר מעשיהם טובים וצדיקים אז השם יתברך מקרב אותם, ואין הקירוב אליהם רק מצד הפרטים... **ולכך אצל נח, שהשם יתברך קרבו, זה היה בשביל מעשיו בלבד**... ואילו יבינו זה בני אדם לא עלה על מחשבתם, מחשבת הבל, לומר כי השם יתברך מאס בישראל חס ושלום.

מסכת סנהדרין פרק י', משנה א'

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר (ישעיה ס: כא) וְעַמְּךָ כָּל־צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אֶרֶץ נֶצֶר מְטַעֵי מַעֲשֵׂה יְדֵי לְהַתְפַּאֵר.

דרך חיים (הקדמה שנייה, ביאור משנת "כל ישראל")

אבל פירוש הכתוב שר"ל כי ישראל כולם צדיקים, ואין הפירוש שהם צדיקים ע"י מעשה דהוי ליה לומר ועמך צדיקים ירשו ארץ, כי אי אפשר שיהיו כולם צדיקים, ומאחר שאמר ועמך כולם ר"ל שהם צדיקים בעצמם בלא צד מצות ומעשים טובים יש להם חלק לעולם הבא. והיינו מפני שהש"י ברא את ישראל כסולת נקיה בלא פסולת, ומאחר שברא הש"י העולם הזה והעולם הבא אם לא נברא העולם הבא לישראל למי נברא. וזה שאמר ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ, כי עמך צדיקים בעצמם לכך ירשו ארץ, ומאחר כי ירשו הארץ ראויים לעולם הבא, כי אין דבר שנקרא בשם חיים כמו הארץ דכתיב בה בארץ החיים כי נגזר מארץ החיים ונתתי צבי בארץ החיים...

גבורות ה' (כת"י) פרק ד'

כי הקב"ה בחר באברהם מצד עצמו הטיפה הכשירה והקדושה...

הע' הרב יהושע דוד הרטמן (דרך חיים שם, הע' 36)

יש להעיר, מאיזה צד ישראל זוכים לחיי הועה"ב, אם זכיה זו אינה מבוססת על מעשים טובים, והם לא עמלו ולא טרחו בדבר. אלא שרואים מכאן יסוד גדול... אין שכר הועה"ב ניתן על המעשה לכשעצמו, אלא הוא ניתן על המעלה הנבדלת הצומחת ועולה מהמעשה... והוא הדין לאידך גיסא... שהועה"ב אינו ניתן על המעשה לכשעצמו, אלא על המעלה הרוחנית שהאדם רוכש כתוצאה מתורה ומעשים טובים...

רמב"ם הל' ע"ז א:ב – ועל דרך זה היה העולם הולך ומתגלגל עד שנולד עמודו של עולם והוא אברהם אבינו.